

Učebné osnovy
V ý t v a r n e j v ý c h o v y
pre 5. až 9. ročník základnej školy

Inovované učebné osnovy vypracoval: **Anton Macko a kolektív**
Inováciu učebných osnov koordinovala: **PaedDr. Klára Ferliková**

Schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 3. apríla 1997

rozhodnutím číslo 1640/97 – 151 s platnosťou od 1. septembra 1997

Ciele

Výtvarná výchova ako všeobecnovzdelávací predmet sa výrazne podieľa na rozvoji a utváraní osobnosti človeka a jeho životného štýlu. Estetickovýchovná koncepcia predmetu sa svojím cieľom a obsahom orientuje na estetickú výchovu vo vzťahu s etickou výchovou ako aj s ďalšími zložkami výchovy.

Cieľom výtvarnej výchovy je výtvarno-estetické osvojovanie skutočností, prírody, sveta vecí a človeka prostredníctvom výtvarných činností a aktívneho osvojovania výtvarného umenia a mimoumeleckého estetického. Týmto aktivitami sa kultivuje estetické cítenie a tvorivá fantázia, schopnosti výtvarno-esteticky vnímať, prežívať, hodnotiť a výtvarne sa vyjadrovať. Pritom sa uplatní jednota emocionálnej, intelektuálnej a vôľovej stránky osobnosti žiaka, ale aj jej intuitívna činnosť.

Vo výtvarných činnostiach, ako aj pri aktívnom vnímaní výtvarného umenia a mimoumeleckého estetického sa uspokojuje potreba žiakov vyjadriť vlastný postoj k svetu, utvárajú sa ich estetické hodnotové kritériá k skutočnosti a k umeniu. Rozvíja sa tým slobodná tvorivá osobnosť.

Výtvarný rozvoj žiakov v staršom školskom veku sa postupne vo väčšej miere opiera aj o zmyslové a rozumové poznávanie skutočností v ostatných predmetoch, o rozvoj analyticko-syntetického myslenia, čo sa odrazí aj pri tvorivom osvojení umenia a mimoumeleckého estetického.

Týmto výtvarná výchova pripravuje absolventa základnej školy pre kultúrne formy života v demokratickej spoločnosti, pre spoluvytváranie kultúrnych a materiálnych hodnôt, pre ochranu a spoluvytváranie životného prostredia a pre základnú orientáciu v oblasti výtvarnej kultúry.

O b s a h

Obsahom výtvarnej výchovy sú tvorivé výtvarné činnosti, vnímanie, poznávanie a hodnotenie výtvarného umenia a mimoumeleckého estetického, ktoré žiaka výtvarno-esteticky kultivujú v oblasti výtvarno-vizuálnej komunikácie.

Obsah tvoria konkrétne úlohy oboch zložiek obsahu v procese jeho osvojovania (poznávanie, pochopenie a praktického osvojovania princípov výtvarnej tvorby), rozvíjanie výtvarných skúseností a zručností pri práci s výtvarnými prostriedkami a postupmi, poznávanie výtvarného umenia, jeho zákonitostí, funkcií a premien.

Z formatívneho hľadiska sa v obsahu do popredia dostáva rozvoj estetickej citlivosti, výtvarné vnímanie, videnie a myslenie, estetický zážitok, aktivita a tvorivý proces.

Rozvíjajúcu funkciu obsahu predstavuje efektívnosť plynulého individuálneho výtvarno-estetického rozvoja žiakov horizontálne a vertikálne (ročníky, stupne).

Členenie obsahu na výtvarné činnosti (A) a výtvarnú kultúru (B) v 5.- 9. ročníku základnej školy a jeho v podstate špirálove osnovanie nadväzuje voľne na členenie v 1.-4. ročníku tak, aby sa zabezpečila vzostupnosť a zameranosť na ďalšie štúdium alebo profesionálnu orientáciu.

Obe zložky obsahu a tematické celky výtvarných činností navzájom úzko súvisia a vytvárajú celistvý proces výtvarno-estetického osvojovania skutočností. Ich koordinácia a čiastočná integrácia umožní rozvíjať schopnosti žiakov výtvarno-esteticky vnímať, vidieť a myslieť, esteticky hodnotiť a tvorivo pristupovať k riešeniu výtvarných problémov.

Obsah treba chápať dostatočne voľne ako otvorený systém, ktorý má žiakom umožniť - s prihliadnutím na ich výtvarno-typologickú inklináciu - výrazný, prirodzený a plynulý individuálny výtvarno-estetický rozvoj.

Závazný obsah sa realizuje prostredníctvom nezáväzných variabilných didaktických prostriedkov (námetov a tém, techník), voľbou foriem a metód práce, pomôcok a pod.

A) Výtvarné činnosti

I. Zobrazovacie činnosti sa zaciľujú na výtvarné vyjadrenie konkrétneho obsahu. Smerujú k výchove estetického vzťahu k prírodnej, vecnej a spoločenskej skutočnosti na základe zážitku, rozvoja predstavivosti, výtvarného vnímania a myslenia. V týchto činnostiach sa sleduje vyvážený vzťah medzi zobrazením a výrazom (výtvarnou pôsobivosťou výrazových prostriedkov a výtvarných riešení), a to aj z hľadiska veku a výtvarného typu žiakov. Utvárajú sa pritom estetické hodnotiace vzťahy k prírode, k veciam a k životu človeka.

II. Úžitkové práce nezobrazujú, ale sa zaciľujú najmä na výtvarný výraz, ktorý sprostredkujú jednotlivé výtvarné materiály, výrazové prostriedky a výtvarné riešenia na ploche, v materiáli a v priestore. Alternatívne riešenia pritom často vychádzajú z experimentovania s výtvarnými materiálmi a výrazovými prostriedkami, z poznávania a overovania vzťahu medzi použitým materiálom, tvarom, praktickou a estetickou funkciou úžitkovej tvorby.

Pri vlastných výtvarných činnostiach žiaci poznávajú vzťah úžitkovej tvorby, dizajnu a celej hmotnej kultúry so životným prostredím, uvedomujú si vzťah praktickej a estetickej funkcie.

B) Výtvarná kultúra kultivuje estetické cítenie žiakov v oblasti výtvarného umenia, hmotnej kultúry a prírodného prostredia.

Zmyslom práce s umeleckým dielom je rozvoj tvorivo vnímať, prežívať, chápať a do určitej miery aj hodnotiť výtvarné umenie z hľadiska jeho funkcie v živote človeka a spoločnosti ako ničím nenahraditeľnú formu osvojovania sveta. Tvorivé vnímanie, poznávanie a prežívanie výtvarného umenia rozličných epoch, slohov, štýlov a žánrov má vytvoriť jeho trvalú potrebu v osobnom živote. Zmyslom informatívneho pôsobenia v oblasti hmotnej kultúry je vytváranie estetického vzťahu žiakov k úžitkovej tvorbe, dizajnu a architektúre a ich funkcie v živote.

Osvojovanie výtvarnej kultúry má bezprostredný vzťah k ochrane a spoluvytváraní prírodného a umelého životného prostredia a k formovaniu životného štýlu.

5. ročník

(2 hodiny týždenne, 66 hodín ročne)

Prehľad tematických celkov a orientačný počet hodín

A) VÝTVARNÉ ČINNOSTI

I. Zobrazovacie činnosti (20-30 hodín)

1. Štúdie

2. Tematické práce

II. Úžitkové práce (20-30 hodín)

1. Úžitkové práce na ploche a v materiáli

2. Priestorové vytváranie

B) VÝTVARNÁ KULTÚRA (6-10 hodín)

Ciele a obsah jednotlivých tematických celkov

A) VÝTVARNÉ ČINNOSTI

I. Zobrazovacie činnosti

1. Štúdie

Výtvarne vyjadrovať morfológické znaky, tvar a farebnosť prírodnín. Lineárne a farebne vyjadriť stavbu a vnútorné členenie prírodnín s možnosťou pohľadu do ich vnútra. Výtvarne vystihovať morfológiu rastu pri kresbe a maľbe prírodnín s možnosťou dotvárať ich na základe fantázie.

Pozorovať a výtvarne vyjadriť na základe odpozorovania základné tvarové znaky a priestorové princípy pri zobrazovaní umelých foriem. Riešiť farebné vzťahy objektu a prostredia.

2. Tematické práce

Rozvíjať predstavivosť a tvorivosť na základe pamäti a fantázie pri výtvarnom vyjadrovaní zážitkov z osobného a spoločenského života a sprostredkovaných zážitkov.

Vyjadriť dejový celok so vzťahom k prostrediu. Pri vhodných námetoch použiť redukovanú farebnú škálu, uplatniť svetelný a farebný kontrast.

II. Úžitkové práce

1. Úžitkové práce na ploche a v materiáli

Objasniť hlavné zásady súčasnej úžitkovej a dekoratívnej tvorby a na ich základe rozvíjať estetický vzťah k prostrediu domova prostredníctvom výtvarno-estetických činností a hodnotenia plošnej úžitkovej dekoratívnej tvorby.

Uplatniť základné zásady výberu, zjednodušenia a radenia prvkov v tvarovej a farebnej kompozícii. Dekoratívne riešiť plochu z geometrických, štylizovaných prírodných a vecných, ako aj amorfných prvkov a 2-3 harmonických farieb.

Prostredníctvom experimentálnych činností poznávať výtvarné princípy a možnosti niektorých materiálov so zameraním na úžitkovú a dekoratívnu tvorbu v bytovom prostredí.

Sledovať výber a vhodnosť materiálov, možnosti jeho výtvarného spracovania z hľadiska účelu, a to v jednote technických a estetických princíпов.

Poznávať a overovať možnosti pôvodnej úžitkovej a estetickej funkcie na inú estetickú funkciu.

2. Priestorové vytváranie

Rozvíjať zmysel a cit pre priestorové formy, pre ich výtvarno-estetické kvality a praktickú funkciu.

Na základe hry a experimentovania poznávať výtvarno-technické princípy a ich vplyv na výtvarný výraz v jednoduchých priestorových útvaroch.

Na základe poznávania niektorých výtvarno-technických princíпов vytvárať priestorové riešenia radením a spájaním hotových prvkov do nových zaujímavých priestorových celkov.

B) VÝTVARNÁ KULTÚRA

Rozvíjať záujem o výtvarné umenie ako špecifickú formu odrazu a vyjadrovania skutočnosti.

Rozvíjať elementárne chápanie odlišnosti umeleckého vyjadrovania skutočnosti od vonkajšej optickej podoby sveta na základe poznávania a porovnávania druhov, prípadne žánrov súčasného a historického výtvarného umenia:

Druhy voľného výtvarného umenia (kresba, grafika, maľba, sochárstvo).

Architektúra a úžitkové umenie.

Súčasná ilustračná tvorba a jej rôzne druhy (umelecká, náučná a pod.).

Rozvíjať estetický vzťah k hmotnej kultúre, úžitkovej, tvorbe, prírode a životnému prostrediu:

Kultúra bývania (byt a jeho vkusné usporiadanie, úžitkové umenie v byte).

Estetické hodnoty prírodného prostredia.

6. ročník

(1 hodina týždenne, 33 hodín ročne)

Prehľad tematických celkov a orientačný počet hodín

A) VÝTVARNÉ ČINNOSTI

I. Zobrazovacie činnosti (10-15 hodín)

1. Štúdie

2. Tematické práce

II. Úžitkové práce (12-17 hodín)

1. Úžitkové práce na ploche a v materiáli

2. Priestorové vytváranie

B) VÝTVARNÁ KULTÚRA (5-8 hodín)

Ciele a obsah jednotlivých tematických celkov

A) VÝTVARNÉ ČINNOSTI

I. Zobrazovacie činnosti

1. Štúdie

Rozvíjať osobné výtvarné vnímanie a vyjadrovanie tvarových a farebných znakov prírodných a predmetov. Odhaľovať zákonitosti stavby prírodných a umelých foriem, kultivovať priestorové videnie, cítenie a vyjadrovanie.

Výtvarne vyjadrovať charakteristické farebné a tvarové znaky zaujímavých prírodných a ich skupín s vystihnutím modelácie, tvarových, priestorových i farebných vzťahov.

Rozvíjať priestorové videnie, cítenie a vyjadrovanie na základe pozorovania priestorových útvarov a javov.

Rozvíjať výtvarný výraz v jednote s rozvinutejším individuálnym výtvarným riešením.

2. Tematické práce

Rozvíjať tvorivosť, obohacovať predstavivosť a fantáziu pri výtvarnom vyjadrovaní priamych a sprostredkovaných zážitkov.

Vyjadriť dejový celok so vzťahom ku konkrétnemu prostrediu. Využiť poznanie základných zákonitostí lineárnej a farebnej kompozície a pokúsiť sa o vyjadrenie priestorových vzťahov (postavy v priestore, svetelný a farebný kontrast). Príležitostne využiť predchádzajúce náčrty (figúr, priestoru a pod.).

II. Úžitkové práce

1. Úžitkové práce na ploche a v materiáli

Rozvíjať estetické cítenie, chápanie a vzťah k úžitkovej tvorbe na ploche a v materiáli v životnom prostredí.

Aplikovať zásady lineárnej, tvarovej a farebnej dekoratívnej kompozície neukončenej i ohraničenej plochy.

Uplatniť výtvarný výraz línie vytváranej rozličnými nástrojmi v rôznych materiáloch. Uplatniť výber, kontrast a vzťahy tvarov, plôch a farieb v symetrickej a asymetrickej plošnej kompozícii. Vo výtvarných návrhoch uplatniť vzťah k výtvarným prácam v materiáli.

Experimentálnymi činnosťami rozvíjať citlivý vzťah k materiálu a k jeho spracovaniu s ohľadom na účel a výtvarný výraz. Využiť pritom výrazové možnosti najmä línie, plochy, tvaru a štruktúry v materiálovom výtvore.

Oboznámiť so základnými zákonitosťami výberu a uplatnenia písma v jednote informačnej a výtvarno-estetickkej funkcie. Overovať výrazové možnosti písma v hravých a experimentálnych činnostiach s použitím hotového typografického písma.

2. Priestorové vytváranie

Rozvíjať estetické cítenie pre priestorové formy a chápanie výtvarných priestorových faktorov (hmoty, tvaru, štruktúry, svetla, farby) a ich vzťahov.

Na základe hravých a experimentálnych výtvarných činností poznávať zmysel, organizáciu, funkciu a výtvarno-estetický účinok reliéfneho riešenia plochy v architektúre. Poznávať funkciu farieb svetlých a tmavých, teplých a studených pri vytváraní dojmu priestoru.

B) VÝTVARNÁ KULTÚRA

Rozvíjať vnímanie a prežívanie výtvarného umenia ako špecifickej formy odrazu a vyjadrenia skutočnosti.

Uvedomenejšie poznávať výtvarné umenie (súčasnú a historickú), jeho základné žánre, výrazové prostriedky a hlavné funkcie. Chápať vzťahy umenia a skutočnosti (proces a podmienky vzniku umeleckého diela).

Maliarstvo, rôzne spôsoby umeleckého vyjadrenia skutočnosti (figúra, portrét, krajina, zátišie).

Sochárstvo (socha, plastika, súsošie, busta, reliéf).

Voľná grafika, základné druhy a techniky.

Súčasná ilustračná tvorba (umelecká, náučná a pod.).

Prehľbovať estetický vzťah, vnímanie funkcií a významu hmotnej kultúry, úžitkovej tvorby a estetických aspektov životného prostredia.

Ľudové umenie, súčasná úžitková tvorba; úžitkové umenie v bytovom a verejnom prostredí.

Dizajn a estetická úroveň predmetov dennej potreby.

Súčasná odevná kultúra, mládež a odievanie.

Písmo, jeho komunikatívne a estetické funkcie, vznik a premeny, výber písma na základe účelu a použitia.

7. ročník

(1 hodina týždenne, 33 hodín ročne)

Prehľad tematických celkov a orientačný počet hodín

A) VÝTVARNÉ ČINNOSTI

I. Zobrazovacie činnosti (8-13 hodín)

1. Štúdie

2. Tematická kompozícia

II. Úžitkové práce (13-18 hodín)

1. Úžitkové práce na ploche a v materiáli

2. Priestorové vytváranie

B) VÝTVARNÁ KULTÚRA (6-8 hodín)

Ciele a obsah jednotlivých tematických celkov

A) VÝTVARNÉ ČINNOSTI

I. Zobrazovacie činnosti

1. Štúdie

Rozvíjať výtvarné vnímanie, poznávanie a vyjadrovanie prírodných a umelých foriem hlbším poznávaním zákonitostí ich stavby a vzťahov.

Výtvarne vyjadrovať zaujímavé a nezvyčajné tvary týchto foriem a ich charakteristické črty v študijných, prípadne fantazijne dotvorených prácach.

Vyjadrovať ľudskú postavu v jej základných proporciách a pohybe na základe pozorovania a poučenia.

Vyjadrenie priestorových útvarov a ich vzťahov na základe pozorovania a poučenia o výtvarnom vyjadrovaní priestoru. Postihnúť tvarové, svetelné, priestorové, prípadne farebné zákonitosti.

2. Tematická kompozícia

Rozvíjať tvorivosť, predstavivosť a fantáziu uvedomenejším využívaním výtvarných kompozičných zákonitostí pri vyjadrovaní zážitkov z osobného a spoločenského života, sprostredkovaných zážitkov a fantazijných predstáv.

Vyjadriť dej a vlastný vzťah k nemu s dôrazom na citový zážitok. Uplatniť expresívnu a emocionálnu funkciu farby a hlbšie poznanie jej psychologického pôsobenia v tvarovej a farebnej nadsádzke. Príležitostne využiť predchádzajúce náčrty.

II. ÚŽITKOVÉ PRÁCE

1. Úžitkové práce na ploche a v materiáli

Rozvíjať estetické cítenie, chápanie a vyjadrovanie využitím mnohostrannej funkcie farby. V experimentálnych dekoratívnych i voľných pokusoch overiť symbolickú funkciu a expresívne pôsobenie farby. Vyjadriť ňou fyzické a psychické stavy, dojmy a zážitky v plošnej kompozícii, využiť farebný kontrast a farebné odtiene.

Rozvíjať a kultivovať estetické cítenie a chápanie úžitkovej tvorby ako súčasti hmotnej výtvarnej kultúry. Rozvíjať predstavivosť a tvorivosť v práci s výtvarnými materiálmi.

Pochopiť zmenu výtvarnej formy pri práci s rôznymi materiálmi prostredníctvom experimentálnych činností. Poznávať a využívať výrazové možnosti materiálov, ich štruktúry a farby vo vzťahu k jej funkcii v úžitkovej a dekoratívnej tvorbe.

Poznávať zákonitosti výberu a použitia písma, jeho informačnú, výrazovú a estetickú funkciu. Uplatniť zásady radenia a kompozície písma na ploche v experimentálnych

úlohách a cvičeniach. Aplikovať hlavné zásady úžitkovej grafickej tvorby v spojení písma a grafickej značky.

2. Priestorové vytváranie

Rozvíjať cit a pochopenie pre estetickú a praktickú funkciu trojrozmerných foriem a ich vzťah k priestoru a vzájomnému usporiadaniu.

Poznávať vzťah funkcie a formy objektov a jeho priestorový výraz na základe experimentovania pri ich vytváraní a pri poznávaní výtvarno-technických princípov.

B) VÝTVARNÁ KULTÚRA

Rozvíjať vnímanie, prežívanie a hodnotenie výtvarného diela pochopením jeho základných funkcií vo vzťahu ku skutočnosti, k životu človeka a spoločnosti.

Uvedomenejšie poznávať umenie a jeho premeny v súvislosti s historickým vývojom ľudskej spoločnosti. Chápať význam osobnosti umelca vo vzťahu k dobe a spoločnosti.

Významné obdobia slovenského a českého výtvarného umenia (Veľká Morava, gotické a renesančné umenie, barok, umenie 19. storočia).

Najvýznamnejšie zjavy svetového výtvarného umenia.

Súčasná ilustračná tvorba (umelecká, náučná, technická).

Kultivovať estetický vzťah, chápanie a hodnotenie významu hmotnej kultúry, úžitkovej tvorby a estetických aspektov životného prostredia.

Estetická a úžitková hodnota výrobkov, priemyselný dizajn a technická estetika.

Architektúra a jej podiel na formovaní životného prostredia.

8. ročník

(1 hodina týždenne, 33 hodín ročne)

Prehľad tematických celkov a orientačný počet hodín

A) VÝTVARNÉ ČINNOSTI

I. Zobrazovacie činnosti (8-12 hodín)

1. Štúdie

2. Tematická kompozícia

II. Úžitkové práce (14-18 hodín)

1. Úžitkové práce na ploche a v materiáli

2. Priestorové vytváranie

B) VÝTVARNÁ KULTÚRA (7-9 hodín)

Ciele a obsah jednotlivých tematických celkov

A) VÝTVARNÉ ČINNOSTI

I. Zobrazovacie činnosti

1. Štúdie

Rozvíjať a kultivovať výtvarno-estetické vnímanie poznávaním a výtvarným vyjadrovaním tvarových, farebných a priestorových javov nezvyčajných prírodných a umelých foriem. Využívať ich poznanie na rozvoj predstavivosti a fantázie vo voľnom výtvarnom prepise, transpozícii a parafráze.

Výtvarne vyjadriť veľké priestorové útvary a krajinárske motívy na základe pozorovania, zážitku a poznatkov.

Voľne vyjadriť proporcie a pohyb ľudskej postavy na základe poznania, pozorovania a poučenia.

2. Tematická kompozícia

Rozvíjať tvorivosť, predstavivosť a fantáziu uvedeným využívaním výtvarných kompozičných zákonitostí pri vyjadrovaní vlastných a sprostredkovaných zážitkov.

Vyjadriť dejové a priestorové vzťahy, základné proporcie a pohyb ľudskej postavy.

II. Úžitkové práce

1. Úžitkové práce na ploche a v materiáli

Overiť v experimentálnych činnostiach a výtvarných štúdiách zákonitosti úžitkovej grafiky, vizuálnej komunikácie a písma s dôrazom na jednotu informačnej a výtvarno-estetickú funkcie. Uplatniť poznanie týchto zákonitostí v jednoduchých výtvarných návrhoch, v spojení kompozície motívu a písma na ploche. Využiť hotové voľne kreslené písmo.

Rozvíjať estetické cítenie, výtvarné myslenie, hodnotenie a vyjadrovanie v úžitkovej tvorbe. Chápať jej podiel na estetickú úrovni životného štýlu a životného prostredia súčasného človeka.

V experimentálnych činnostiach a návrhoch uplatniť jednotu materiálu, funkcie a technológie spracovania so zámerom dosiahnuť účinný výtvarný výraz.

2. Priestorové vytváranie

Rozvíjať cit, chápanie a hodnotenie priestorových architektonických foriem z hľadiska ich praktickej funkcie, organizácie a vzťahu k prostrediu a jeho estetickým kvalitám.

Vo výtvarných činnostiach poznávať v jednote výtvarných a technických princípov vzťah funkcie, výrazu a organizácie architektonických objektov a ich význam v urbanistickom riešení životného prostredia.

B) VÝTVARNÁ KULTÚRA

Rozvíjať a prehľbovať vzťah žiakov k výtvarnému umeniu, jeho prežívanie a hodnotenie hlbším pochopením špecifickosti a nezastupiteľnosti umenia v živote človeka a spoločnosti.

Uvedomene poznávať umenie a jeho premeny, funkcie a historickú podmienenosť.

Historická podmienenosť výtvarnej formy vo vzťahu k obsahu výtvarného diela (porovnávanie).

Slovenské a české umenie 20. storočia, vrátane súčasného umenia.

Ilustračná tvorba (umelecká, náučná, technická, populárno-náučná a pod.).

Prehľbovať a kultivovať estetický vzťah a hodnotenie hmotnej kultúry a estetických hľadísk životného prostredia vo vzťahu k formovaniu životného štýlu.

Súčasná architektúra a urbanizmus; technická a estetická stránka a ich vplyv na životné prostredie.

Vzťah výtvarného umenia a architektúry.

Súčasná bytová kultúra, estetické a funkčné požiadavky.

Odevná kultúra a životný štýl mladého človeka.

Ochrana a tvorba životného prostredia z estetických a ekologických hľadísk.

Estetično prírodných foriem.

9. ročník

(1 hodina týždenne, 33 hodín ročne)

Prehľad tematických celkov a orientačný počet hodín

A) VÝTVARNÉ ČINNOSTI (15-20 hodín)

I. Projekty zobrazovacích a alternatívnych činností

II. Dizajn plošnej a priestorovej úžitkovej tvorby

1. Úžitkové práce na ploche a v materiáli

2. Priestorové vytváranie

B) VÝTVARNÁ KULTÚRA (10-15 hodín)

Ciele a obsah jednotlivých tematických celkov

A) VÝTVARNÉ ČINNOSTI

I. Projekty zobrazovacích a alternatívnych činností

Zobrazovacie činnosti rozvíjajú výtvarno-estetické vnímanie, videnie a výtvarné vyjadrenie prírodnej a človekom vytvorenej skutočnosti, rozvíjajú výtvarnú tvorivosť a predstavivosť pri výtvarnom vyjadrovaní osobného vzťahu k okolitému svetu.

Uvedomele vnímať a poznávať prírodnú a umelo vytvorenú skutočnosť z hľadiska takých vlastností (tvar, farba, plocha, objem a priestor, svetlo, štruktúry, vzájomné farebné a priestorové vzťahy a pod.), ktoré sú nositeľmi estetických významov, podnecujú tvorbu výtvarno-grafických predstáv a voľbu výrazových prostriedkov pri ich výtvarnom vyjadrení vo výtvarných záznamoch, náčrtoch a štúdiách.

Vyjadrovať dej a vzťahy na základe osobných zážitkov v jednote zmyslového poznávania a emocionálneho prežívania spoločenskej, prírodnej a vecnej skutočnosti.

Uvedomene využívať poznanie výtvarných princípov (lineárna a farebná kompozícia, voľba a vzťah obrazových prvkov, výrazové prostriedky, tvarová a farebná nadsádzka, psychologické pôsobenie farby, vzťah zobrazenia a výrazu a i.).

Využívať koordináciu so štúdiami a s druhou časťou obsahu - Výtvarná kultúra (analýzy výtvarných diel), ako aj koordináciu s literárnou, prípadne aj hudobnou výchovou.

Alternatívne výtvarné činnosti sa zameriavajú v podstate na proces a estetický zážitok z výtvarnej hry a akcie, exhibície, dramatizácie, meditácie, ktoré vznikajú, plynú a končia sa najčastejšie bez materializovaného výsledku, ale esteticky kultivujú žiaka. Ide tu o slobodné a tvorivé skúmanie sveta, pozvoľnú prestavbu výtvarného myslenia s cieľom zvýšiť kreativitu a intuitívnu citlivosť, kde prežívanie dominuje nad výsledkom procesu tvorby. Produkt je skôr vo sfére duchovnej.

II. Dizajn plošnej a priestorovej úžitkovej tvorby

1. Úžitkové práce na ploche a v materiáli

Estetický vzťah a hodnotenie dekoratívnych kompozícií na ploche a úžitkových prác v materiáli rozvíjať najmä vo vzťahu so životným prostredím a hmotnou kultúrou.

Poznávať a využívať výtvarné zákonitosti dekoratívnej kompozície na ploche pri voľbe výrazových prostriedkov a výtvarných materiálov a pri výtvarných riešeniach.

Pri vytváraní úžitkových predmetov v materiáli rozvíjať výtvarné myslenie v materiáloch, hodnotiť jednotu tvaru, prakticko-estetickéj funkcie a použitého materiálu ako princípu dizajnu.

2. Priestorové vytváranie

Poznávať, chápať a hodnotiť praktickú a estetickú funkciu priestorových foriem najmä vo vzťahu so životným prostredím a hmotnou kultúrou.

Poznávať a využívať základné technicko-estetické princípy vytvárania priestorových foriem (najmä architektonických) a voľných objektov z rozličných materiálov, ako aj podnety z bioniky. Vytvárať priestorové objekty, architektonické formy a urbanistické riešenia z hľadiska tvorby a ochrany životného prostredia.

Realizovať vlastné predstavy takýchto riešení (osobný-, skupinový projekt, zohľadňovať miestne a regionálne podmienky).

B) VÝTVARNÁ KULTÚRA

Vytvárať základy uvedomelého vzťahu k výtvarnému umeniu a výtvarnej kultúre ako celku pri vnímaní, prežívaní, chápaní a osobnom hodnotení. Rozvíjať na primeranej úrovni súčasný estetický a umelecký vkus ako nezastupiteľnú duchovnú potrebu človeka. Osvojovať si tolerantný postoj k rozličným slohom a štýlom historického a súčasného umenia.

Funkcie výtvarného umenia a celej výtvarnej kultúry v živote človeka a spoločnosti

- Obrazné - neverbálne myslenie (ontogeneticky a filogeneticky) ako prvotné oproti pojmovému abstraktnému mysleniu.

- Umenie ako hodnotenie skutočnosti a ako najvyššia forma estetična. Vzťah umenia ku skutočnosti, vzťah objektívneho a subjektívneho.

- Premeny umenia v čase ako neustále hľadanie vyváženej vzťahu obsahu a výtvarnej formy.

- Analýza a interpretácia umeleckých diel rozličných druhov a žánrov a artefaktov úžitkovej tvorby, vrstiev ich štruktúry. Subjektívne a individuálne vnímanie a hodnotenie umeleckého diela.

Vyjadrovanie sa o nich v jednoduchých estetických súdoch.

- Druhy a žánre výtvarného umenia, ich vznik, vzťahy, funkcie.

- Úžitkové umenie, hmotná kultúra a ich funkcie. Vzťah hmotnej a duchovnej kultúry (aj z historického hľadiska).

- Umenie, veda a technika v živote človeka.

Aktuálne podnety zo súčasného umeleckého diania a výtvarnej kultúry ako celku

- Čo nás v súčasnosti z výtvarného umenia a výtvarnej kultúry zaujalo?

- Čo by sme zlepšili v našom životnom prostredí (urbanizmus, bývanie, obliekanie, zdravé prírodné, pracovné, ako aj celkové životné prostredie a iné)?

- Priamy styk s voľným a úžitkovým umením v origináli (na výstavách a galériách, ateliéroch, v predajniach a v urbanistickom a prírodnom prostredí) a ich reflektovanie v individuálnych estetických hodnotiacich súdoch (ústnych, prípadne aj písomných).

- Dokumentácia a literatúra o výtvarnom umení a výtvarnej kultúre ako celku (zbieranie umeleckých reprodukcí a fotografií s pokusmi o ich utriedenie, oboznamovanie sa s literatúrou o umení a výtvarnej kultúre, prípadne začať si budovať vlastnú knižnicu, sledovať aktuálne kultúrne dianie prostredníctvom televízie a iných masmédií).

- Využívať regionálne podnety pre oboznamovanie sa s výtvarným umením a výtvarnou kultúrou ako celkom.

PROCES

Žiaci si osvojujú obsah z hľadiska cieľov vo výchovno-vzdelávacom procese, v ktorom sa uplatní interakcia medzi tromi činiteľmi: medzi záväzným cieľom a obsahom na jednej strane a učiteľom a žiakom na druhej strane.

Efektívnosť tohto procesu zabezpečuje odborne - pedagogicky pripravený učiteľ, jeho pochopenie všeobecne stanoveného záväzného cieľa a obsahu, ich nadradenosť nezáväzným variabilným didaktickým prostriedkom, metódam a formám práce.

Výchovno-vzdelávací proces predstavuje celistvý proces výtvarno-estetického vnímania, poznávania, hodnotenia a vytvárania novej výtvarnej skutočnosti na základe rozvíjania individuálnych výtvarných schopností. V tomto procese sa uplatní jednota citového, racionálneho a vôľového vystrojenia osobnosti, ako aj intuícia. V každej jeho fáze sa realizuje časť cieľa a obsahu, teda nielen v materializovanom výsledku (výtvarnej práci), prípadne v hodnotiacich estetických súdoch o umení a mimoumeleckom estetické, ale aj vo výtvarnej hre a iných tematicky zameraných výtvarných akciách.

Pre osvojovanie (interiorizáciu) obsahu žiakmi v procese si učiteľ skonkretizuje obsah oboch jeho zložiek a tematických celkov do úloh jednotlivých lekcií (alebo ich súboru) v tematických plánoch. V nich môže uvažovať aj o voľbe viacerých vhodných námetov a širších tém (motivujú tvorivosť i aktivitu) výtvarných techník, materiálov a postupov pri riešení výtvarných problémov. (Voľbu námetov a širšie chápaných tém, techník, foriem a metód práce rozpracúvajú metodické príručky a iné metodické materiály.)

Z tematických plánov oboch zložiek obsahu si učiteľ zostaví časový plán (polročný, ročný a iný). Zohľadní v ňom nielen miestne podmienky, ale uplatní aj vlastný model sprostredkovania obsahu žiakom ako objektu výchovy pri jeho individuálnom osvojovaní žiakmi ako subjektami výchovy.

Základným princípom osobného plánovania pritom bude nielen prepojenosť tematických celkov vo výtvarných činnostiach, ale najmä efektívna koordinácia a čiastočná integrácia výtvarných činností s výtvarnou kultúrou. Potreba tejto prepojenosti z hľadiska horizontálnych (v ročníku) a vertikálnych (v postupných ročníkoch) väzieb obsahu vyplýva aj z toho, že výtvarné činnosti sú síce jadrom obsahu najmä v mladšom a strednom školskom veku, ale z hľadiska cieľov, perspektívne (vychovať aktívny a uvedomelý vzťah k výtvarnému umeniu a výtvarnej kultúre ako celku, osvojiť si na primeranej úrovni súčasný umelecký a estetický vkus) sú pre väčšinu populácie prostriedkom dočasným.

Ďalším princípom je rešpektovanie rozdielných výtvarných schopností žiakov a ich inklinácie k niektorému výtvarnému typu, ako je vizuálny a imaginatívny a v ich rámci grafický, maliarsky a priestorovo-konštruktívny, ich záujmov a profesionálnej orientácie starších žiakov.

Tieto princípy ovplyvnia aj vlastnú voľbu časových proporcií pre jednotlivé zložky a tematické celky obsahu, pri ktorých uvedené hodinové dotácie sú orientačné. Táto možnosť voľby hodín nemá príliš zúžiť obsah a hľadisko cieľa, skôr má zdôrazniť niektoré z jeho funkcií (formatívnu, informatívnu, rozvíjajúcu) pri kolektívnom, skupinovom alebo individuálnom riešení úloh. Tieto princípy sa potom odrazia aj v procese pri voľbe námetov širších tém a projektov, výtvarných techník, materiálov a výtvarných postupov, foriem a metód práce, pomôcok a pod.

V osobnom pláne môže učiteľ na obohatenie tvorivých činností a tvorivého vnímania umenia a výtvarnej kultúry využiť intermediálne prostriedky, film a fotografiu, video, zvukové nahrávky a za priaznivých podmienok aj počítače.

Pri koordinácii výtvarných činností s výtvarnou kultúrou môžu žiaci uvedomenejšie poznávať a chápať princípy výtvarnej tvorby. Vytvárajú sa pritom plodné paralely medzi tvorivým procesom žiaka a umelca, medzi detskou a umeleckou tvorbou a ich rozdielnymi funkciami.

Učiteľ pri realizácii osobného modelu rozplánovania obsahu využije aj koordináciu s literárnou a hudobnou výchovou (formatívno-estetické podnety), dejepisu a inými predmetmi (informatívno-vecné podnety).

Hodnotenie v procese a jeho výsledkov poskytuje spätné informácie o úrovni osvojovania obsahu porovnávaním a hodnotením rozličných výtvarných riešení. Pri hodnotení prihliadame k individuálnym výtvarným schopnostiam žiakov, čo sa prejaví aj v individuálnom prístupe učiteľa k žiakom v procese.

Námety (témy a projekty, motívy) výtvarných aktivít ako variabilné didaktické prostriedky sú dôležité najmä vo vzťahu k žiakovi, lebo sú konkrétnymi prostriedkami osvojovania cieľa a obsahu. Preto ich voľba musí vychádzať z poznania, zážitku, záujmov a predovšetkým z citového vzťahu žiakov k nim. Voľba vhodných námetov môže viesť aj cez osvetlenie výtvarného problému v motivácii. Uplatní sa pritom vzájomná prepojenosť námetu (témy, motívu) s výtvarnou technikou, výrazovými prostriedkami a motiváciou výtvarných aktivít.

Prehľad odporúčaných výtvarných techník

Kresba: voskový pastel, hruška, uhol'; drevko, kovové a rákosové pero; lavírovaná kresba

Maľba: krycie farby (tempera, škrobové a práškové farby), polokrycie a vodové farby; kriedový pastel

Grafika a techniky tlače: odtlačky, frotáž, tlač z koláže a slepotlač; monotypia; linoleorez; suchá ihla; aplikované grafické techniky

Kombinácia techník: kolorovaná kresba; techniky s rezervami (preškrabovanie, domal'ovanie); dokreslená a domal'ovaná koláž; tlačidlá s kresbou a maľbou

Materiálové techniky: koláž a dekoláž (papier, textil); asambláž (prvky z dreva, papiera, kovu, plastov a pod.); tkanie a pletenie, úprava textúry a textilná aplikácia; batikovanie; vitráž; vystrihovanie a nalepovanie; pretláčanie, tepanie (kovové fólie); dekoratívna kachlička a šperk (hlina, modurit, plech a drôt, koža); kašírovanie; sgrafito (sadra); mozaika (papier, kamienky, keramické prvky, drevo, sklo, prírodné materiály); intarzia (papier, drevo)

Techniky priestorového vyjadrovania: modelovanie (hlina; modurit); odlievanie v sadre; plastika (drevo, papier, kovové fólie a šrot, plasty); tvarovanie a konštruovanie priestorových a architektonických objektov (papier, drevo, drôt a plech, plasty, hotové prvky z odpadového materiálu).

Podmienky pre realizáciu stanovených cieľov a obsahu

- Odborne pripravený učiteľ.
- Odborná učebňa a kabinet s príslušným zariadením a príslušnou technikou a súborom didaktických pomôcok.
- Tvorba nových didaktických pomôcok (filmov, diapozitívov, videozáznamov, reprodukcii umeleckých diel).
- Odborná knižnica pre učiteľa.
- Tvorba neučebnicovej literatúry pre žiakov, pretože v predmete sa nepoužívajú učebnice.